

Šiuolaikinės bendruomenės sampratos transformacijos

Aida Savicka

Šiuolaikiniame pasaulyje virtualioji erdvė gali tapti alternatyvia „vieta“, kurioje kuriasi ar yra palaikomos įvairios bendruomeniškumo formos. Tačiau išlieka dvejonė, ar šį „įtinkliną“ bendruomeniškumą galima suprasti ir vertinti pagal analogiją su bendruomeniškumu tradicine prasme, kuris grindžiamas tiesioginiais tarpasmeniniais santykiais ir dažniausiai yra teritoriškai apibrėžtas, o tokių bendruomenių narius sieja bendras kultūrinis paveldas.

Manoma, kad efemeriška virtualios bendravimo aplinkos specifika kelia nemažų kliūčių pasitikėjimo dvasiai kurti bei palaikyti, o kaip tik žmonių tarpusavio pasitikėjimas yra bet kokios bendruomenės formavimosi pagrindas. Būtent pasitikėjimo stoka yra laikoma viena iš esminių tradicinio bendruomeniškumo nykimo šiuolaikiniame pasaulyje priežasčių. Kita vertus, tvirtinama, kad skaitmenizuoti vietiniai socialiniai tinklai gali puikiai pasitarnauti jau susiformavusios bendruomenės tapatybės stiprinimui: kad tiesioginius bendruomenės narių kontaktus praturtintus virtualaus bendravimo patirtimi, bendruomenė jaučiasi labiau sutelkta ir solidari.

Tad kuo gi laikytini virtualioje erdvėje besikuriantys socialiniai tinklai: nauja, šiuolaikinės visuomenės gyvenimo būdą labiau atitinkanti bendruomeniškumo forma ar tinkline viešuojuose, masinės asmeninės komunikacijos platforma?

Pagrindiniai žodžiai: bendruomenė, tarpasmeninė komunikacija, masinė komunikacija, virtualūs socialiniai tinklai, asmeninė bendruomenė, narcisizmas, viešuojuose

Naujos bendruomeniškumo formos

Nors bendruomenės sąvoka anaipso nėra nauja ir nuo sociologijos mokslo ištakų figūruoja kaip pamatinis šio mokslo konceptas, pastaraisiais dešimtmečiais jo samprata sparčiai transformuojasi, atspindėdama esminius nūdienos socialinio gyvenimo pokyčius. Tradiciniame bendruomenės apibrėžime savaime suprantamas kriterijus buvo geografinis jos narių artumas, būtinas tiesioginiams ryšiams palaikyti, nes žmonių galimybės greitai susižinoti tarpusavyje kitomis priemonėmis buvo labai ribotos. Įsigalint elektroninės komunikacijos, nesuvaržytos laiko ir erdvės požiūriu, priemonėms, buvimas kartu jau nebereiškia buvimo arti bei komunikacijos akis į akį. Virtualiuose susibūrimuose žmonėms imponuoja galimybė vienoje komunikacinėje erdvėje bendrauti su plačiai po pasaulį pasklidusiais panašius interesus turinčiais individais, priklausymo bendraminčių grupei pojūtis, tam tikras savo tapatybės

kūrimas bei norimas savęs pristatymas kitiems, o bene labiausiai – beprecedentė galimybė norimai konstruoti bei perkonstruoti savo socialinius ryšius.

Kaip tai gali paveikti bendruomeninių santykių raidą? Įvairūs tyrinėtojai pateikia gana skirtingus vertinimus ir nubrėžia tris galimus interneto poveikio bendruomenei scenarijus (Wellman et al. 2003):

- internetas susilpnina bendruomenę, įtraukdamas žmones į individualias pramogas bei informacijos srautą ir atitolindamas nuo šeimos ir draugų. Sudarydamas galimybę bendrauti ir veikti globaliu mastu, jis mažina žmonių susidomėjimą vietos bendruomenės reikalais (Nie, Hillygus, Erbring 2002);
- internetas transformuoja bendruomenę, suteikdamas galimybę sąlygiškai nebrangiai ir patogiai bendrauti su plačiai išsibarsčiusiais panašių interesų turinčiais žmonėmis (Rheingold 2000; Wellman 2001). Todėl ima dominuoti ne kaimynystės bendruomenės, o po visur pasklidusios interesų bendruomenės;
- internetas papildo bendruomenę, tapdamas dar viena priemone palaikyti egzistuojančius socialinius ryšius (Wellman, Gulia 1999; Dutta-Bergman 2006).

Manoma, kad vietiniai tinklai gali puikiai pasitarnauti stiprinant bendruomenės tapatybę (Rheingold 1993; Slevin 2000). Taip atsitinka jau vien todėl, kad tiesioginius bendruomenės narių kontaktus praturtinus virtualaus bendravimo patirtimi, bendruomenė jaučiasi labiau sutelkta ir solidari, todėl gali geriau pasitarnauti kaip pagrindas asmens tapatybei formuotis (Blanchard, Horan 1998). Tačiau čia reikėtų atkreipti dėmesį, kad virtualūs socialiniai tinklai yra priemonė ne tiek formuoti naujas bendruomenes, kiek palaikyti jau užmegztus bendruomeninius santykius. Kaip rodo įvairūs tyrimai, virtualiosios bendruomenės dažnai yra nauja geografiškai sutelktų tradicinių bendruomenių narių bendravimo platforma, papildanti, bet ne eliminuojanti betarpišką jų narių komunikaciją.

Atsižvelgiant į susidariusią situaciją, nekvestionuojama, jog egzistuojančių bendruomeninių santykių perkėlimas į elektroninę erdvę arba visiškai naujų bendruomeniškumo apraiškų formavimasis toje erdvėje iš esmės keičia šių santykių prigimtį, o kartu skatina ieškoti ir naujų bendruomenės sąvokos apibrėžčių. Todėl dabartiniuose bendruomenės apibrėžimuose nebelieka anksčiau taip svarbių sutelktumo bendroje geografinėje erdvėje bei savipakankamumo (angl. *self-sufficiency*) dimensijų, labiau akcentuojant psichologinius bei socialumo kokybės aspektus, tokius kaip bendros socialinės normos ir ritualai, priklausomybės bei saviidentifikacijos su grupe jausmas, kolektyvinio veiksmo potencialas, grupės kaip bendruomenės percepcija, artimi interesai. Šia naująja prasme bendruomenė suvokiama kaip bendros kultūros, idėjų bei tarpasmeninių santykių, bet nebūtinai geografinės teritorijos susietų žmonių grupė (Calhoun 1980; Willson 2006).

Nemažai socialinių tyrinėtojų labai palankiai vertina virtualiose platformose susiburiančių žmonių grupių bendruomeniškumo potencialą, pradedant virtualiųjų

bendruomenių studijų pradininku Howardu Rheingoldu (1993) bei jo pasekėjais. Kaip teigia Kanzaso universiteto Komunikacijos studijų profesorė Nancy K. Baym, „daugelis interneto grupių formuoja stiprų narių priklausomybės šiai grupei jausmą. Jos pasitarnauja kaip pagrindas naujiems ryšiams sukurti, žmonėms iš įvairiausių vietovių sinchroniškai ar asinchroniškai susibūriant aptarti juos dominančias temas, vaidinti tam tikrus socialinius vaidmenis ar tiesiog drauge praleisti laiką. Šių grupių dalyviai ypač vertino tokius jų privalumus kaip galimybė užmegzti santykius, nepaisant buvimo vietos, bei lengvai surasti panašių interesų turinčius žmones, šių grupių prieinamumas visą parą bei jų teikiamas palaikymas. Patys grupių nariai jas dažnai apibūdina kaip *bendruomenes*“ (Baym 2010, p. 72). Šiuo požiūriu virtualių grupių tikslas yra analogiškas kaip ir tradicinių bendruomenių – panašių interesų žmonių susibūrimo bei komunikacijos erdvės sukūrimas, o jas skiriantis dalykas tėra komunikacijos forma.

Tačiau ne visi tyrinėtojai taip optimistiškai vertina virtualių grupių evoliucionavimo iki bendruomenių potencialą. Oponentai (Stoll 1995; Lockard 1997) dėmesį visų pirma atkreipia į tai, kad bendruomenės samprata negali būti redukuota iki jos narių komunikacijos, taip ignoruojant kitus svarbius bendruomenės aspektus bei funkcijas, o paviršutinis virtualus bendravimas nėra iš tolo negali būti lygintinas su visapusiais ir giliais tradicinės bendruomenės narių tarpusavio ryšiais. Taip pat išsako abejonę, ar vien bendruomenės interesu paremti kolektyvai apskritai gali būti vadinami bendruomene, nes virtualioje erdvėje bendraujantiems individams trūksta aiškaus asmeninio įsipareigojimo vienas kitam, kuris sudaro tikrųjų bendruomenių pagrindą.

Šie argumentai verčia kelti klausimą: kokia turėtų būti bendravimo kokybė, kad virtualūs žmonių susibūrimai galėtų būti laikomi bendruomenėmis? Norint į jį atsakyti, pirmiausia reikia aptarti virtualiosios bendruomenės sampratą.

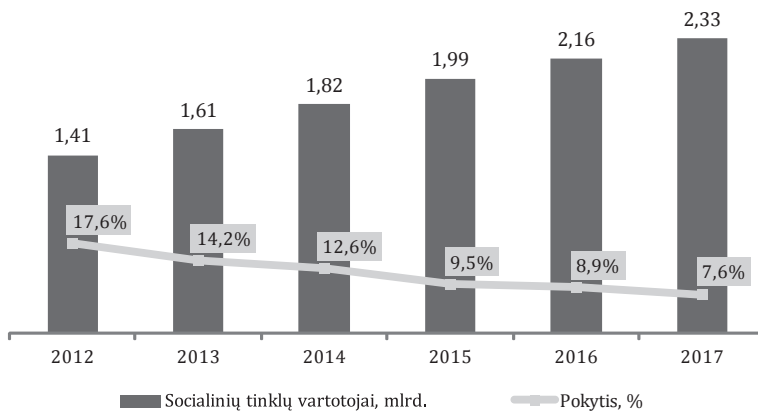
Virtualiosios bendruomenės samprata

Daugeliui šiuolaikinio pasaulio gyventojų dalyvavimas virtualių grupių gyvenime vis labiau tampa savaime suprantamu dalyku, ir tai jau pasireiškia įvairiausiose veiklos sferose: pradedant nuo bendravimo su artimiausios aplinkos žmonėmis; tam tikrų laivalaikio pomėgių populiarinimo; pereinant prie verslo, pasitelkiančio šias grupes komunikacijai su vartotojais; švietimo, kuriančio nuotolinio mokymosi centrus; mokslo bei technologijų, telkiančių tyrėjus pasidalinti idėjomis, išvalgomis bei atradimais ir t. t.

Didžiulėje virtualaus bendravimo platformų įvairovėje turbūt populiariausi šiuo metu yra socialiniai tinklai – tiek globalūs (tokie kaip *Facebook*, *Twitter*, *LinkedIn*), tiek lokalūs (tokie kaip „one.lt“, „klase.lt“ ir kiti Lietuvoje), ir jų reikšmė socialiniame gyvenime tolydžio auga. Naujausiais duomenimis, 2013 m. prie socialinių tinklų visa-

me pasaulyje bent kartą per mėnesį prisijungia maždaug 1,61 mlrd. žmonių, kas sudaro apie 22 proc. pasaulio gyventojų. Tai yra 14,2 proc. daugiau vartotojų nei 2012 m., o prognozė ateičiai yra tokia, kad 2017 m. socialiniais tinklais naudosis jau 2,33 mlrd. žmonių (1 pav.). Didžiausias iš jų – pasaulio socialinis tinklas *Facebook* – šiuo metu turi daugiau kaip milijardą vartotojų. Šią galią privalu įvertinti, analizuojant individų telkimąsi į grupes ir komunikaciją šiuolaikinėje visuomenėje.

1 paveikslas. Socialinių tinklų vartotojai visame pasaulyje*, 2012–2017 m. (milijardais ir pokytis procentais)

* Interneto vartotojai, kurie jungėsi prie socialinių tinklų svetainių naudodamiesi bet koku įrenginiu bent kartą per mėnesį
Šaltinis: eMarketer, 2013 m. www.eMarketer.com.

Nepaisant vis didėjančio interneto grupių populiarumo, socialiniai tyrinėtojai dar nėra suformulavę vieningo virtualios bendruomenės apibrėžimo ar sudarę šių bendruomenių tipologijos. Nemažai jų kalbėdami apie virtualiąsias bendruomenes visų pirma akcentuoja komunikacijos erdvės specifiką bei bendrus komunikuojančiųjų interesus, kas ir suburia juos į grupes. Pavyzdžiui, amerikiečių komunikacijos tyrinėtoja Constance Elise Porter virtualiąją bendruomenę apibūdina kaip „individų ar verslo partnerių susitelkimą, kurių bendro intereso skatinamą interakciją bent iš dalies palaiko ir/ar medijuoja technologija bei reguliuoja protokolai ar normas“ (Porter 2004). Tačiau toks apibrėžimas toli gražu neatspindi šiose interakcijose galinčio gimi bendruomeniškumo esmės. Būtent apie šią esmę yra užsimenama jau Rheingoldo apibrėžime, visuotinai laikomame klasikiniu. Virtualiąsias bendruomenes jis apibūdina kaip „socialines grupes, kurios susikuria tinkle tada, kai žmonės bendrauja tiek ilgai, jog atsiranda žmogiškų jausmų, kurie virtualioje erdvėje formuoja asmeninių santykių voratinklius“ (Rheingold 1993, p. 5). Būtent gilesnius tarpasmeninius santykius kaip virtualiosios bendruomenės branduolį akcentuoja italų kompiuterinių technologijų tyrinėtojai Stefano Tardini ir Lorenzo Cantoni, tokią bendruomenę apibrėžiantys kaip „žmonių grupę, kuriems interakcija ir komunikacija kompiuterio pagalba vaidina svarbų vaidmenį, kuriant bei palaikant reikšmingus socialinius

santykius“ (Tardini, Cantoni 2005, p. 373). Taigi neabejotina, kad toli gražu ne kiekvienas susibūrimas virtualioje erdvėje yra laikytinas bendruomene.

Pagrįsdama bendruomenės termino vartoseną virtualių grupių tyrimų kontekste, Baym (2010) įvardija penkias savybes, būdingas tiek tradicinėms, tiek virtualioms bendruomenėms: bendros erdvės pojūtis, bendros veiklos patirtis, bendri išteklių bei savitarpio pagalba, bendra tapatybė ir tarpasmeniniai santykiai. Šios savybės padeda identifikuoti, kurios virtualios grupės galėtų pretenduoti į bendruomenės statusą. Kalbant apie erdvę, virtualus bendravimas neturi jokio teritorinio apibrėžtumo, kas jį bene labiausiai skiria nuo tradicinio bendruomeniškumo. Tačiau virtualiai bendraujantieji suvokia save kaip susitinkančius tam tikroje erdvėje, kas atsispindi ir jų leksikoje („elektroninė erdvė“ ar „internetinė erdvė“). Kiekvienai bendruomenei lemiamos svarbos turi bendros veiklos patirtis ir iš jos kylančios bendravimo normos, kas pasakytina ir apie virtualiąsias bendruomenes. Kai kuriais atvejais šios normos gali būti formalizuotos ir aprašytos, tačiau dažniausiai jos net nėra įsisąmoninamos, nes „bendruomenės normos ir praktikos yra demonstruojamos, įtvirtinamos, suderinamos ir jų mokomasi iš bendro narių elgesio“ (Baym 2010, p. 80). Kitaip sakant, virtualių grupių aplinkoje vyksta tam tikra jų narių socializacija. Kalbant apie savitarpio pagalbą, virtualiosioms bendruomenėms dažnai priskiriama socialinio kapitalo didinimo funkcija, pirmiausia turint galvoje „jungiantį socialinį kapitalą“ (Roberto Putnamo įžvalga), besikuriantį per labai specializuotus ir nestiprius nelabai panašių žmonių ryšius. Be to, kartais ilgalaikiuose virtualiuose susibūrimuose formuojasi grupės narių savęs kaip grupės suvokimas, tam tikra socialinė tapatybė, bendra visiems tos grupės nariams, kas taip pat skatina bendruomeniškumo pajautimą.

Panašias pagrindines virtualių bendruomenių charakteristikas akcentuoja Tardini ir Cantoni (2005) kaip bendrą komunikacinę aplinką; tarpasmeninius santykius, kurie formuojasi ir yra palaikomi interakcijų tinkle pagalba; priklausymo grupei jausmą; vidinę grupės struktūrą; simbolinę bendrą erdvę, kurioje vyrauja bendros normos, vertybės ir interesai. Jie atkreipia dėmesį į tai, kad dalyvavimas bendruomenės veikloje gali būti labiau ar mažiau įtraukiantis, labiau ar mažiau savanoriškas, atviras visiems norintiems ar uždaras vien registruotų vartotojų ratui, tačiau trys konceptai yra dažniausiai pripažįstami kaip esminiai bendruomenių elementai – tai priklausymas, tapatybė ir interesas.

Anot autorių, priklausymo grupei suvokimas yra esminis dėmuo, nes vargu ar kas drįstų bendruomene pavadinti elektroninių naujienų grupę, į kurią lengva užsiregistruoti ir taip pat lengva išsiregistruoti. Tačiau virtualiame pasaulyje priklausymas grupei turi savo specifiką, nes čia jis grindžiamas didžiąja dalimi silpnais ryšiais (kaip juos apibrėžė amerikiečių sociologas Markas Granovetteris), t. y. gana retais kontaktais, emociškai distancija ir pan. Tai anaiptol nereiškia, kad toks bendravimas negali žmonių apjungti į bendruomenę ar paskatinti netgi labai artimų santykių formavimosi, tačiau dauguma atvejų tokia tarpasmeninių santykių prigimtis yra vienas

didžiausių iššūkių glaudiams narių tarpusavio ryšiams palaikyti bei emociniam angažavimuisi.

Ne mažiau svarbų vaidmenį formuojantis bendruomenės santykiams vaidina ir tapatybės klausimas, tačiau jis gana problemiškas. Virtualioje erdvėje išnykus daugumai asmenybės bei socialinių vaidmenų ženklų, lengvai atpažįstamų fizinio kontakto metu, žmogaus tapatybė tampa labai neapibrėžta, atsiveriant plačioms eksperimentavimo su savo tapatybe galimybėms.

Tad priklausymo grupei suvokimas ir tapatybės formavimasis yra tokia sritis, kur virtualiosios bendruomenės turi susidoroti su didesniais iššūkiais nei tradicinės. Kalbant apie jų narius siejančius bendrus interesus, jos turi netgi tam tikrą pranašumą, nes pati virtualiųjų bendruomenių užuomazga yra tam tikrą bendrą interesą turinčių žmonių diskusijų grupės. Grupės narių nepriklausymas nuo geografinio artumo, teritorinis išsilaisvinimas suteikia galimybę bendrauti labai specifinių interesų turintiems žmonėms, kuriems būtų sudėtinga susisiekti kitais būdais, taip užmezgant labai vertingus ryšius.

Šie kriterijai padeda orientuotis virtualių grupių įvairovėje ir diferencijuoti jas pagal bendruomeniškumo potencialą. Tačiau tai ne vienintelis parametras, pagal kurį bandoma tipologizuoti virtualias bendruomenes. Dar vienas iš jų yra bendruomenės virtualumo lygis: bendruomenės gali būti virtualios visiškai ar iš dalies. Nors daugumoje apibrėžimų daroma prielaida, kad virtualiųjų bendruomenių nariai komunkuoja tarpusavyje vien technologijų pagalba, iš tiesų nemaža dalis šių bendruomenių yra fluidiškos, ir jų nariai bendrauja tiek virtualiai, tiek tiesioginių kontaktų metu (žr. Porter 2004; Wilson, Peterson 2002).

Italų tyrėjai Tardini ir Cantoni (2005) naudoja kitą virtualiųjų bendruomenių klasifikacijos parametą, išskirdami paradigmines bendruomenes, kurių narius sieja tam tikras panašumas, ir sintagmines bendruomenes, kuriose socialiniai santykiai užmezgami per jų narių interakcijas. Pirmosios – kultūrinės bendruomenės, kurios formuojasi bendro kultūrinio paveldo pagrindu, iš esmės perkeltant tradicinės bendruomenės į naują komunikacijos platformą. Antrosios – veiklos bendruomenės, apibrėžiamos kaip „grupės žmonių, turinčių bendrą rūpestį, problemų ratą ar aistringai besidominčių tam tikrais dalykais, ir gilinančių savo žinias bei išmanymą šiose srityse per nuolatinę tarpusavio sąveiką“ (Wenger et al. 2002, p. 4). Žmogus paprastai vienu metu priklauso kelioms veiklos bendruomenėms, susijusioms su profesine veikla, studijomis, pomėgiais ir pan. Jų tęstinimui ypač svarbus yra narių įsitraukimas, įsipareigojimas bendram tikslui.

Kiti tyrėjai, kaip Arthuras Armstrongas ir Johnas Hagelis (1998), dėmesį sutelkia į keturias pagrindines virtualiųjų bendruomenių kategorijas, įvardindami tam tikrus aspektus, kurie užtikrina tokios bendruomenės augimą ir naujų narių pritraukimo potencialą, tačiau tvirtina, kad išties sėkminga būtų bendruomenė, apjungianti jų visų požymius:

- transakcijos bendruomenės variklis yra jos narių tarpusavio interakcijos bendram tikslui pasiekti;
- intereso bendruomenės suburia specifinių žinių tam tikroje srityje turinčius žmones;
- fantazijos bendruomenės skatina savo narius dalyvauti virtualiose alternatyviose realybės formose, žaidimuose, kuriuose jie pristato save kaip avатарus – specialiai konkrečiam žaidimui žmonių susikuriamas internetines asmenybes;
- santykių bendruomenės, kuriose narių tapatybė gali būti atskleidžiama arba bent iš dalies apsaugoma, suteikiant galimybę bendrauti tarpusavyje, kaip, pavyzdžiui, internetinėse pažinčių svetainėse.

Nepaisant didžiulio socialinių tyrėjų susidomėjimo naujosiomis socialinės komunikacijos platformomis, pastangų apibrėžti ir klasifikuoti virtualiąsias bendruomenes, tirti vartotojų elgesį virtualioje erdvėje, kol kas šie bandymai yra gana padriki ir nesuformuoja atsakymo, kiek ir kokių bendruomeniškumo apraiškų galima rasti internete, koks yra jų potencialas ir raidos perspektyvos, tačiau neabejojama, kad turėdamos komunikacijos paprastumo ir patogumo pranašumą prieš tradicines bendruomenes, virtualiosios susiduria ir su specifiniais iššūkiais.

Specifinės virtualių bendruomenių problemos

Interneto atsiradimo sudarytos technologinės prielaidos rutuliotis visiškai naujo tipo bendruomenėms, kurios ikiinternetinėje eroje buvo paprasčiausiai neįmanomos, kai kuriais požiūriais išsprendžia rimtas tradicinių bendruomenių problemas, pavydžiui, diskriminacijos, sudarydamos galimybę žmonėms bendrauti nepaisant rasės, religinių įsitikinimų ar lyties. Be to, socialinių tinklų bumai dažnai aiškinamas kaip atsakas į visuomenės susvetimėjimą, sukėlusį tarpžmogiško bendravimo ilgesį. Tačiau vis dažniau keliamas klausimas, ar virtualioje erdvėje besikuriantys socialiniai tinklai iš tiesų jungia žmones? Vertinimų yra įvairių ir pačių radikaliausių. Yra tokių, kurie džiaugiasi didėjančia individo laisve ir besiplečiančiomis pasirinkimo galimybėmis, tačiau vis labiau pasigirsta ir perspėjimų apie galimas grėsmes, tokias kaip socialinė atomizacija, atskirtis ar privatumo nepaisymas.

Ne vieną dešimtmetį sociologai ir psichologai reiškė susirūpinimą, pagrįstą rimtais moksliniais tyrimais, dėl poveikio, kokį žmogaus psichikai bei socialiniams įgūdžiams daro ilgalaikis televizijos programų žiūrėjimas, mažinantis tiesioginių tarpasmeninių kontaktų galimybes. Kompiuteriai, o pastaruoju metu – ir gana sparčiai populiarėjantys daugiafunkciai mobilieji įrenginiai bei jų kuriami virtualūs pasauliai, sukuria dar vieną netiesioginio bendravimo dimensiją. Jau ilgą laiką netyla perspėjimai dėl socialinės atomizacijos, kai fizinėje aplinkoje arčiausiai gyvenantys žmonės,

kaimynai tampa visiškai svetimi, netgi nepažįsta vieni kitų, o socialiniai ryšiai užmezgami ir palaikomi tarp žmonių, kurie neturi galimybės ar net ketinimų pabendrauti betarpiškai, akis į akį. Amerikiečių psichologas Kennethas J. Gergen (2002) šią būklę apibūdina kaip „buvimą nesant“ (*absent presence*), išreikšdamas susirūpinimą dėl to, kad vis daugiau individų pirmenybę teikia bendravimui su neakivaizdžiais partneriais, o ne su čia pat, artimiausioje fizinėje aplinkoje, esančiais žmonėmis.

Kaip pastebi žymi sociologė, Masačiūsetso technologijos instituto profesorė Sherry Turkle, „technologijos optimistai mano, jog kompiuteriai kaip tik sumažins socialinės atomizacijos lygį, šlovindami virtualiąją patirtį ir virtualiąją bendruomenę kaip galimybę žmonėms išplėsti savo horizontus. Bet ar tikrai pagrįsta manyti, kad bendruomenės atgaivinimo būdas yra sėdėti vieniems savo kambariuose, maigant kompiuterių klaviatūras ir užpildant savo gyvenimą virtualiais draugais?“ (Turkle 1995, p. 235). Pasak Turkle, vis didesnę pagreitį įgaunantis bendravimas internete tokiuose socialiniuose tinklapiuose, kaip *Facebook* ar *Twitter*, gali būti laikomas modernia pamišimo forma. Naujausioje savo knygoje *Vieniši kartu (Alone Together, 2011)* mokslininkė perspėja, kad elgesys, kuris tapo tipišku, vis dar gali reikšti problemas, dėl kurių kadaise buvo laikomas patologiniu. Sukurdamos iliuziją, kad padeda mums bendrauti efektyviau, iš tikrųjų naujosios kompiuterinės technologijos atskiria mus nuo autentiško žmogiškojo bendravimo, įkalindamos kibernetinėje realybėje, kuri yra prasta realaus pasaulio imitacija. Dėl tokių socialinių tinklalapių žmonės tampa atskirti nuo realybės, siaurėja jų interesų ratas, retėja betarpiški susitikimai – kitaip tariant, technologijos valdo mūsų gyvenimus ir daro mus „mažiau žmonėmis“. Šie Turkle perspėjimai sulaukė didelio atgarsio, nes ankstesnės jos knygos *Antrasis aš (The Second Self, 1984)* ir *Gyvenimas ekrane (Life on the Screen, 1995)* naująsias technologijas vertino teigiamai, kaip dar vieną technologinio progreso etapą, kuris atitinka šiuolaikinės visuomenės pliuralizmo bei postmodernios estetikos poreikius, o galimybę žaisti su skirtingomis tapatybėmis – kaip turinčią bemaž terapinę reikšmę. Tačiau tolimesni virtualiosios erdvės tyrimai privertė mokslininkę gana radikalai pakeisti nuomonę ir pareikšti, jog „jie sukūrė įkvepiančias ir padedančias technologijas, vis dėlto leisdami joms sumenkinti mus“. Naujosios knygos pasirodymas sutapo su plačiai nuskambėjusiais dramatiškais virtualiojo pasaulio įvykiais (kaip britės Simone Back savižudybė, žinutę apie kurią jos *Facebook* paskyroje perskaitė daugiau kaip tūkstantis „draugų“, tačiau nei vienas net nepabandė kaip nors jai padėti), daugelį priverčiusiais iš naujo permąstyti socialinių tinklų reikšmę žmogui, jo socialinei integracijai.

Apie šias galimas grėsmes anarchistiškai nusiteikęs britų rašytojas Tomas Hodgkinsonas perspėjo dar 2007 m. išleistoje knygoje *Kaip tapti laisvam*, kurioje atvirai išsakė savo priešišką nusiteikimą *Facebook* atžvilgiu, tvirtindamas, jog šis socialinis tinklas mus ne sieja, o atskiria, nes užuot gyvai pabendraavę su draugais, dabar mes ryšį su jais palaikome kartkartėmis nusiūsdami nerišlią žinutę ar juokingų nuotraukų, net neatitrūkdami nuo kitų savo užsiėmimų. Anot Hodgkinsono, *Facebook* nieko

nesukuria, o tik įsiterpia į žmonių santykius, kurie visada vyko, vyksta ir vyks, tam, kad išnaudotų juos kaip paklausią prekę.

Su socialinės atomizacijos problema glaudžiai susijęs ir kitas – žmonių tarpusavio pasitikėjimo klausimas. Kiekvienos bendruomenės formavimosi pagrindas yra tarpusavio pasitikėjimas; apie tai dažnai kalbama, analizuojant bendruomeniškumo nykimo šiuolaikiniame pasaulyje – ir ne vien virtualiajame – priežastis. Tačiau virtualios bendravimo aplinkos specifika kelia papildomų kliūčių pasitikėjimo dvasiai kurti ir palaikyti, kas yra rimtas kliuvinys šioje aplinkoje besikuriančioms bendruomenėms. Todėl ieškoma technologinių sprendimų šioms kliūtims sumažinti (Bos et al. 2002; Rocco et al. 2000).

Kad ir kaip tai būtų ironiška, kita ne mažesnę susirūpinimą kelianti virtualaus bendravimo grėsmė yra socialinė atskirtis – juk kaip tik virtualus bendravimas dažnai laikomas demokratizacijos varikliu, būdu peržengti fizinius ir socialinius skirtumus tarp žmonių, kurie čia gali arba visiškai neatskleisti savo socialinės tapatybės, arba prisistatyti kuo nors, kuo jie nėra, taip iš esmės sumenkindami bent kokių socialinių požymių reikšmę. Tačiau socialinės atskirties ir kultūrinės diferenciacijos problema virtualiajame pasaulyje išlieka ne mažiau aktuali nei tradicinėse visuomenėse. Visų pirma nubrėžiama ryški takoskyra tarp tų, kurie turi interneto prieigą ir sugeba dalyvauti virtualių pasaulių gyvenime, ir tų, kurie to daryti negali, nenori ar nesugeba. Pastarieji atsiranda naujame užribyje, turėdami mažesnes informacijos dalijimosi ir socialinio kapitalo kūrimo galimybes. Taip pat pastebima, kad net ir tarp internetu besinaudojančių žmonių socialiniai skirtumai nebūtinai mažėja, bet gali ir sustiprėti. Kadangi virtualiosios bendruomenės kuriasi spontaniškai ir savanoriškai susibūriant panašias pažiūras ar interesus turintiems žmonėms, jos linkusios būti labai homogeniškos ir netolerantiškos kitokių pažiūrų žmonėms. Todėl kai kurie autoriai netgi kalba apie tam tikros rūšies „naują gentiškumą“ (*neo-tribalism*), virtualiųjų bendruomenių susibūrimus aplink tam tikras interesų sritis palygindami su pirmųjų genčių susirinkimais aplink totemą (Maffesoli 1995; Tardini, Cantoni 2005; Baym 2010).

Vis daugiau ir daugiau žmonių apsigyvenant virtualiajame pasaulyje bei paliekant ryškius savo buvimo jame pėdsakus, didėja ir asmens privatumo problemos aktualumas. Virtualiajame pasaulyje riba tarp privačios ir viešos informacijos yra labai nežymi, todėl dažnai peržengiama, tiek sąmoningai, tiek ir nesąmoningai. Registruodamiesi į socialinius tinklus, savo paskyrose vartotojai nurodo nemažai asmeninės informacijos, ir anaiptol ne kiekvienas susimąsto apie privatumo nustatymus, nes prie virtualiosios bendruomenės jie kaip tik ir prisijungia tam, kad bendrautų ir dalintųsi informacija su kuo daugiau žmonių. Tad grėsmės privatumui susijusios tiek su paties vartotojo elgesiu, ne visada įsisaugojant galimą privačios informacijos paskleidimo mastą, tiek su korporatyvine veikla, kai asmeniniai vartotojų duomenys yra renkami kaip paklausė ekonominė prekė. Dažnai tik iškilus saugumo, šmeižto, šantažo ar panašioms problemoms, žmogus susimąsto, kiek ir kokios informacijos apie save internete

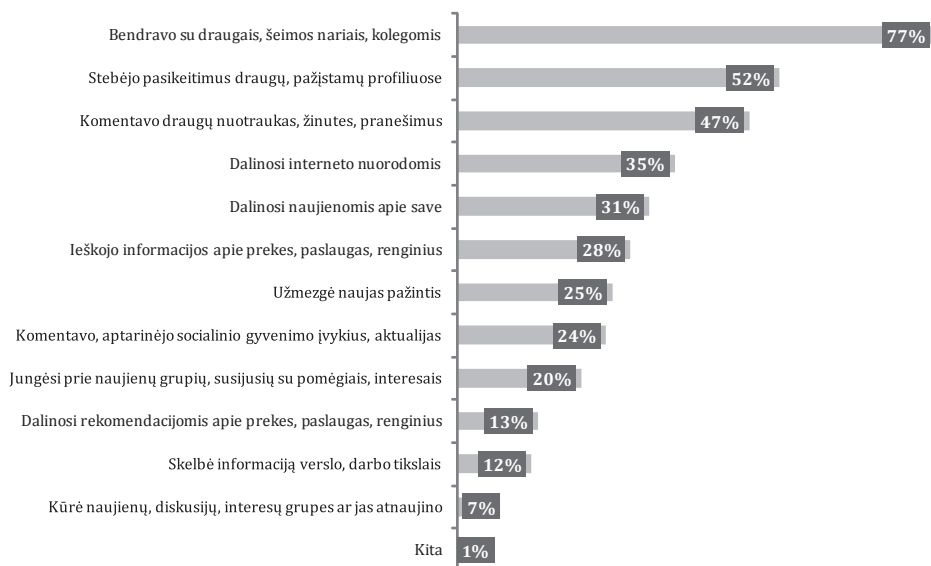
jis yra palikęs. Vėliau kažką pakeisti būna neįmanoma, nes daugelis šių pėdsakų nėra lengvai panaikinami; maža to, teisinių veiksmų prieš privatumo pažeidėjus galimybės yra gana ribotos, formuojantis teisei praktikai, kad elgesys socialiniuose tinkluose traktuojamas kaip elgesys viešumoje.

Bendruomeniškumas ar tinklinė viešuomenė?

Kadangi socialiniai tinklai remiasi „draugystės“ saitais tarp tinklo narių, jiems bene drąsiausiai klijuojama bendruomenių etiketė. Tačiau ar pagrįstai? Ar šie virtualūs susibūrimai tikrai turi bendruomenėms būdingas savybes, ar jie gali efektyviai generuoti socialinį veiksma, ar suteikia žmonėms priklausymo grupei jausmą? Vieniems abejonių dėl to net nekyla (Rheingold 1993; Wellman, Gulia 1999), nes jie bendruomenes kaip tik ir supranta kaip tarpasmeninių santykių tinklą, kurio moderni forma yra virtualūs socialiniai tinklai. Kiti labiau linkę kalbėti apie virtualių socialinių tinklų potencialą sutelkti bendruomenes, tampant priemone didinti jų vartotojų socialinį kapitalą (Ellison et al. 2011).

Kaip yra iš tikrųjų? Tyrimų duomenys rodo, kad patys virtualių socialinių tinklų vartotojai bendravimą šiose platformose laiko asmeniniu: absoliuti dauguma – net trys ketvirtadaliai – socialinių tinklų svetainių vartotojų jose bendrauja su draugais, šeimos nariais ar kolegomis, o maždaug pusė ten seka savo draugų ir pažįstamų

2 paveikslas. Ką per pastarąjį mėnesį veikė socialinių tinklų svetainėse, 2011 m.
(proc. nuo socialinių tinklų vartotojų)

skelbiamas naujienas ir jas komentuoja (2 pav.). Sunku būtų paneigti ir tai, kad įtinklintas bendravimas gali būti šiltas ir emocionaliai gilus, kaip ir betarpiškas žmonių kontaktas. Anot Baym, „net jei sutiksime su tuo, kad bendravimas akis į akį sukuria tokių socialinių ryšių, koks niekaip negalėtų būti pasiektas tarpininkaujant medijai, tai dar nereiškia, kad komunikacija medijų pagalba yra emociškai ir socialiai skurdi arba kad ji negali sukurti socialinio konteksto“ (Baym 2010, p. 57).

Tačiau tai yra subjektyvūs socialinių tinklų vartotojų vertinimai ir galimybės, kurios nebūtinai yra realizuojamos; realus žmonių elgesys tinkle labiau primena ne artimą, šiltą bendravimą su artimiausiais žmonėmis, o elgesį viešumoje, stebint būriui nelabai pažįstamų ar ir visai nepažįstamų individų. Nemažai žmonių socialinius tinklus būtent ir naudoja reprezentacijai ar kitokiems instrumentiniams tikslams, nesusijusiems su artimų santykių palaikymu, todėl jų *Facebook* „draugų“ būryje gali atsirasti jiems menkai pažįstami žmonės, tačiau nebūti tų, į kuriuos jie pirmiausia kreiptųsi, ištikus bėdai ar prireikus pagalbos. Taigi neretu atveju tai yra tam tikra žmogaus narcisizmo sklaidos terpė, ką patvirtina vis gausesnių tyrimų duomenys. Kaip savo knygoje teigia psichologai Jeanas M. Twenge ir W. Keith Campbell (2009), mes esame „narcisizmo epidemijos“ epicentre, jaunąją kartą vis labiau apimant susireikšminimo, didybės manijos virusui, kurio pasekmė – mažėjanti emociškai artimų santykių vertė. Jų aprašomas 37 tūkstančių Amerikos koledžų studentų tyrimas atskleidžia, kad nuo 1980 m. narcisistinių polinkų turinčių žmonių skaičius gerokai išaugo. Ne tik jie, bet ir kiti tyrinėtojai labai glaudžiai tai sieja su internetu bei socialinių tinklų plėtra: būtent jie sudarė momentinės šlovės galimybę ir paskatino ekshibicionistinę mentalitetą. Psichiatrijos profesoriaus Elias'o Aboujaoude'o (2011) teigimu, jau pati galimybė kiekvienam iš mūsų pritaikyti interneto patirtį individualiems poreikiams daro mus labiau narciziškus. Autorių tvirtinimu, ilgalaikės tokio elgesio pasekmės yra destruktinės visuomenės atžvilgiu, nes narcisizmo epidemija, skatinanti agresiją, materializmą, rūpinimosi kitais stoką bei paviršutiniškas vertybes, įvairiomis apraiškėmis išplinta į visą kultūrą, darydama įtaką ir mažiau egocentriškiems žmonėms.

Amerikiečių komunikacijos procesų tyrinėtojas Malcolmas R. Parksas (2011) situaciją apibūdina taip, kad socialinių tinklų svetainės yra kuriamos kaip erdvė bendruomeninei komunikacijai, tačiau patys nariai jas traktuoja kaip teatrą ar tam tikrą masinės komunikacijos ir pramogų platformą (kas paskatina ir tą pačią komercializaciją). Šį palyginimą sustiprina ir tai, kad didžioji dalis šiose svetainėse besilankančiųjų elgiasi kaip pasyvūs stebėtojai, žiūrovai, o ne aktyvūs bendruomenės nariai. Todėl Parksas yra linkęs atsargiau vartoti bendruomenių terminą, kalbant apie socialinius tinklus ir teigia, kad „socialinių tinklų svetainės, tokios kaip *Facebook*, negali būti laikomos bendruomenėmis jokia prasme – jos greičiau funkcionuoja kaip socialinės vietos, kuriose gali formotis daug skirtingų bendruomenių“ (Parks 2011, p. 105). Kaip jis pastebi, socialinių tinklų vartotojai su jais sieja tokius lūkesčius, kaip socialumas, prasmingas ryšys su kitais, o galbūt net empatija ar palaikymas, kas iš tiesų yra būdinga

bendruomenėms. Tačiau kol kas nėra pasiekta vienareikšmio vertinimo, ar socialiniai tinklai iš tiesų pasiekia tokią socialinių ryšių kokybę, kad juos būtų galima vadinti bendruomenėmis – tai priklauso nuo perspektyvos ir bendruomenės supratimo.

Yra ir dar radikalesnių socialinių tyrinėtojų, kurie iš principo nepritaria bendruomenės termino vartojimui, kai kalbama apie virtualius socialinius tinklus. 1997 m. publikuotame esė „Progresyvioji politika, elektroninis individualizmas ir virtualios bendruomenės mitas“ (*Progressive Politics, Electronic Individualism and the Myth of Virtual Community*) Josephas Lockardas tvirtina, kad virtualios bendruomenės idėja yra skleidžiama utopistų ir elitistų, kurie prieigą prie interneto laiko naujosios socialinės bei demokratinės apšvietos garantu. Lockardas pabrėžia, kad kibernetinė erdvė yra brangus ir ne kiekvienam prieinamas turtas, o internete karaliaujantis individualizmas ir fragmentiški interesai veikia kaip rimta kliūtis socialinei kooperacijai, bendradarbiavimui, todėl faktinė virtualios erdvės situacija yra tam tikrų socialinių grupių dominavimas, o ne išties visuotinai įtraukianti bendruomenė. Anot jo, vien komunikacija paremtos „kiberbendruomenės“ kuriamos vartojimui skatinti, įskaitant ir pačios technologijos vartojimą: „hiper-vartojimo visuomenėse, kurioms būdingas žmonių susvetimėjimas ir vienatvė, kyla milžiniška pagunda pirkti kokius nors gražius naujus daiktus, taip įsiliejant į įtinklintą pasaulį ir ieškant bendruomenės“ (Lockard 1997, p. 225–226). Lockardas taikliai pastebi, kad didžiausios virtualioje erdvėje besiformuojančios bendruomenės yra ne privačios, o korporatyvinės iniciatyvos produktas, o jų veiklos tikslas yra ne bendruomenė, o rinkodara. Todėl Lockardas pačią „virtualios bendruomenės“ idėją laiko oksimoronu.

Atsakydamas į tai, aktyvus virtualių bendruomenių tyrinėtojas Barry'is Wellmanas su bendraautoriais (Wellman et al. 2003; Wellman 1997, 1999, 2001, 2012) teigia, kad esminė socialinė vėlyvojo modernizmo transformacija, paskatinta biurokratizacijos, industrializacijos, urbanizacijos ir galiausiai kompiuterizacijos, yra perėjimas nuo griežtai apibrėžtų bendruomenių prie socialinės situacijos, kurioje kiekvienas individas yra savo *asmeninės bendruomenės* centras. Anot Wellmano (2012), socialinio tinklo revoliucija perėjimui turėjo trejopos įtakos: visų pirma, ji suteikė žmonėms galimybę peržengti uždarų grupių ribas, atrasti socialinių pasaulių įvairovę, migruoti tarp jų; antra, ši revoliucija suteikė žmonėms beprecedentes komunikacijos bei dalinimosi informacija galimybes, patiems tampant masinės komunikacijos priemonėmis; ir trečia, komunikacijos priemonių mobilumas užtikrina jiems galimybę susisiekti su draugais ar rasti reikiamos informacijos, kai tik to prireikia. Visa tai kartu sukūrė naują socialinę operacinę sistemą – „įtinklintą individualizmą“. Jam būdinga tai, kad žmonės veikia labiau kaip tarpusavyje susiję individai, o ne kaip integruoti grupių atstovai. Autorius to nevertina kaip grėsmės padidinti socialinę izoliaciją – atvirkščiai, jis teigiamai vertina technologijų sukurtas galimybes išsaugoti silpnus socialinius ryšius, socialinius tinklus paskelbdamas naująja kaimynyste. Įtinklinti individualistai gali suburti naujas bendruomenes aplink save, pagal savo interesus, pomėgius ir

t. t. Tarpasmeniniai santykiai čia dažnai yra kontekstiniai ir grindžiami tam tikromis šioms santykiams svarbiomis žmogaus savybėmis, o ne jo asmenybe. Žmogus, o ne grupė ar šeima, tampa socialinio tinklo mazgu – naudojant kompiuterinę terminologiją, kiekvienas individas tampa ryšių ir tinklų komutatoriumi.

Ši požiūrį palaiko ir Baym, pastebėdama, kad „tradicinėse interneto bendruomenėse (jei galima vartoti tokį terminą) žinutes gali perskaityti bet kuris grupei priklausantis narys. O štai socialinių tinklų svetainėse asmens žinutės yra matomos tik žmonėms, priklausantiems individualizuotam vartotojo tinklui, kuris yra mažas visų svetainės narių rinkinys. Visiems yra prieinamos tik tos žinutės, kurias išplatina pačios svetainės. Skirtingų žmonių socialinių tinklų nariams persidengiant ir sudarant organizuotas struktūras, jos gali būti laikomos grupėmis, bet socialiniai tinklai yra iš esmės egocentriški, todėl niekuomet nerasime dviejų identiškų. Taigi jokie du socialinių tinklų svetainių vartotojai neturės prieigos prie identiškų vartotojų grupių ar pranešimų, suteikiant kiekvienam individualizuotos, bet su kitais susipynusios svetainės patirtį“ (Baym 2010, p. 90).

Taigi tinkle bendraujančių žmonių grupės yra atviresnės aplinkiniams nei tradicinių bendruomenių, palaikomas ryšys su įvairesniais žmonėmis, persijungiant iš vieno tinklų į kitus, o struktūros – horizontalesnės. Šis pokytis skatina individualizuotų socialinių ryšių tinklų kristalizavimąsi, kuriuose kiekvienas individas atskirai, o ne kaip tam tikros grupės narys, siekia pasinaudoti bendruomeniškumo privalumais: parama, priklausymo jausmu, galimybe bendrauti, dalintis informacija, konstruoti savo socialinę tapatybę. Tačiau būtent individo tapimas centrine socialinių procesų figūra sumenkina bendruomeniškumo potencialą, nes nebelineka stabilaus pagrindo grupei saviidentifikacijai, kuri yra viena svarbiausių bendruomenės dimensijų, o kalbėti apie tokį bendruomenės kriterijų, kaip grupės struktūra, iš viso nebelineka prasmės. Verta susimąstyti ir apie tai, kad vadinamųjų „asmeninių bendruomenių“ gyvavimas priklauso nuo vieno konkretaus asmens buvimo ir veikimo socialiniame tinkle, o tai reiškia, kad jo nelikus, nelieka ir „bendruomenės“. Ar tokiu atveju iš viso galima teigti, kad ta bendruomenė egzistavo? Tenka pripažinti, kad socialinių tinklų vartotojų koncentracija į savo asmenį, potyrius, pramogas, savęs pristatymą kitiems šiuos tinklus paverčia viešo buvimo ir masinės asmeninės komunikacijos platforma, viešuomene, kurioje kiekvienas tampa masinės komunikacijos priemone bei jos turinio kūrėju.

Išvados

Technologinės inovacijos sudaro galimybę socialinius ryšius perkelti į virtualiąją erdvę, taip padedant išsaugoti artimus ryšius su geografiškai nutolusiais, tačiau svarbiais žmonėmis, taip pat – užmegzti visiškai naujus ryšius, kurie kitaip nė nebūtų įmanomi. Kadangi vis įprastesnė veikla pasauliniame tinkle yra bendravimas, kyla

daug diskusijų dėl čia besikuriančių socialumo ar bendruomeniškumo formų. Vieni tyrinėtojai gana pozityviai vertina interneto potencialą sustiprinti silpnėjančius tradicinių bendruomenių ryšius, teigdami, jog socialiniai tinklai gali tapti pagrindu kurtis gausioms virtualiosioms bendruomenėms; kiti internetą vertina kaip tradicinių bendruomenių konkurentą, atitraukiantį žmones nuo betarpiško, *gyvo* bendravimo. Pastarieji dėmesį ypač atkreipia į tai, kad narcisistinės asmenybės socialinius tinklus naudoja anaip tol ne bendruomeninei bendradarbiavimo dvasiai palaikyti, o visų pirma savajam *ego* pamaitinti, viešinti savo gyvenimą.

Tačiau negalima paneigti fakto, kad tos pačios socialinių tinklų platformos daugybės kitų žmonių yra naudojamos dalintis aktualia informacija su kaimynystėje gyvenančiais žmonėmis, o taip pat – palaikyti glaudžius ryšius su šeimos nariais ir draugais. Tad visiškai paneigti bendruomeniškumo apraiškų socialiniuose tinkluose negalima. Tačiau būtina atkreipti dėmesį į tyrimais patvirtintą dėsningumą, kad ne internetas žmones skatina burtis į bendruomenes, o kaip tik priešingai – aktyviai tradicinių bendruomenių gyvenime dalyvaujantys ir juo patenkinti individai dažniau naudoja internetą komunikacijai su kitais bendruomenės nariais (Dutta-Bergman 2006). Tam, kad virtuali bendruomenė sėkmingai gyvuotų, reikalingas nuoseklus jos narių dalyvavimas bendruomenės veikloje, o tai skatina tam tikras interesus bei motyvacija, priklausantys nuo virtualioje erdvėje susiburiančių žmonių vertybių ir siekių. Be jų tokie susibūrimai bus trumpalaikiai, o bendravimas – paviršutiniškas. Todėl svarbu, kad nei patys internautai, nei socialiniai stebėtojai nepervertintų bendruomeniškumo potencialo virtualioje erdvėje.

Literatūra

- Aboujaoude, Elias. 2011. *Virtually You: The Dangerous Powers of the E-Personality*. New York: W. W. Norton & Company.
- Armstrong, Arthur; Hagel III, John. 1998. The Real Value of On-Line Communities. In: David A. Klein, ed. *The Strategic Management of Intellectual Capital*. Elsevier, p. 63–71.
- Baym, Nancy K. 2010. *Personal Connections in the Digital Age*. Cambridge: Polity Press.
- Blanchard, A., Horan, T. (1998). Virtual Communities and Social Capital. In: *Social Science Review*, Vol. 16, Nr. 3, p. 293–307.
- Bos, Nathan D.; Olson, Judy S., Gergle, Darren; Olson, Gary M.; Wright, Zach. 2002. Effects of four Computer-mediated Channels on Trust Development. In: *Proceedings of CHI 2002*. New York: ACM Press.
- Calhoun, Craig J. 1980. Community: Toward a Variable Conceptualization for Comparative Research. In: *Social History*, Vol. 5, Nr. 1, p. 105–129.
- Dutta-Bergman, Mohan J. 2006. The Antecedents of Community-Oriented Internet Use: Community Participation and Community Satisfaction. In: *Journal of Computer-Mediated Communication*, Vol. 11, p. 97–113.
- Ellison, Nicole B.; Lampe, Cliff; Steinfield, Charles; Vitak, Jessica. 2011. With a Little Help From My Friends: How Social Network Sites Affect Social Capital Processes. In: Z. Papacharissi,

- ed. *A Networked Self: Identity, Community, and Culture on Social Network Sites*. New York: Routledge, p. 124–145.
- Gergen, Kenneth J. 2002. The Challenge of Absent Presence. In: J. E. Katz, M. Aakhus, eds. *Perpetual Contact: Mobile Communication, Private Talk, Public Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 227–241.
- Granovetter, Mark. 1973. The Strength of Weak Ties. In: *American Journal of Sociology*, Vol. 78, p. 1360–1380.
- Hodgkinson, Tom. 2007. *How to Be Free*. London: Penguin Books.
- Lockard, Joseph. 1997. Progressive Politics, Electronic Individualism and the Myth of Virtual Community. In: D. Porter, ed. *Internet Culture*. New York: Routledge, p. 219–232.
- Maffesoli, Michel. 1995. *The Time of the Tribes. The Decline of Individualism in Mass Society*. London: Sage.
- Nie, N. H., Hillygus, D. S., Erbring, L. 2002. Internet Use, Interpersonal Relations and Sociability: A Time Diary Study. In: B. Wellman, C. Haythornthwaite, eds. *Internet in Everyday Life*. Oxford: Blackwell, p. 215–243.
- Parks, Malcolm R. 2011. Social Network Sites as Virtual Communities. In: Z. Papacharissi, ed. *A Networked Self: Identity, Community, and Culture on Social Network Sites*. New York: Routledge, p. 106–123.
- Porter, Constance Elise. 2004. A Typology of Virtual Communities: A Multi-Disciplinary Foundation for Future Research. In: *Journal of Computer-Mediated Communication*, Vol. 10(1). Prieiga per internetą: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2004.tb00228.x/abstract> [žiūrėta 2013 09 23].
- Rainie, Lee; Wellman, Barry. 2012. *Networked: The New Social Operating System*. London: The MIT Press.
- Rheingold, Howard. 1993. *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. MA: Addison-Wesley Pub. Co.
- Rocco, Elena; Tom A. Finholt; Erik C. Hofer; Jim D. Herbsleb. 2000. *Designing as if Trust Mattered*. Ann Arbor: University of Michigan CREW Technical Report.
- Slevin, James. 2000. *The Internet and Society*. Cambridge: Polity Press.
- Stoll, C. 1995. *Silicon Snake Oil: Second Thoughts on the Information Highway*. New York: Doubleday.
- Tardini, Stefano; Cantoni, Lorenzo. 2005. A Semiotic Approach to Online Communities: Belonging, Interest and Identity in Websites' and Videogames' Communities. In: P. Isaias, P. Kommers, M. McPherson, eds. *e-Society 2005 – Proceedings of the IADIS International Conference*, International association for development of the information society (IADIS), p. 371–378. Prieiga per internetą: http://www.academia.edu/761658/A_semiotic_approach_to_online_communities_belonging_interest_and_identity_in_websites_and_videogames_communities [žiūrėta 2013 09 23].
- Twenge, Jean M.; Campbell, W. Keith. 2009. *The Narcissism Epidemic: Living in the Age of Entitlement*. New York: Simon & Schuster.
- Turkle, Sherry. 1984. *The Second Self: Computers and the Human Spirit*. New York: Simon & Schuster.
- Turkle, Sherry. 1995. *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*. New York: Simon & Schuster.
- Turkle, Sherry. 2011. *Alone Together: Why We Expect More From Technology and Less From Each Other*. New York: Basic Books.

- Wellman, Barry. 1999. *Networks in the Global Village*. Boulder, CO: Westview.
- Wellman, Barry. 2001. Physical Place and Cyber-Place: The Rise of Networked Individualism. In: *International Journal for Urban and Regional Research*, Vol. 25, p. 227–252.
- Wellman, Barry; Gulia, Milena. 1999. Net Surfers Don't Ride Alone. In: B. Wellman, ed. *Networks in the Global Village*. Boulder, CO: Westview, p. 72–86.
- Wellman, Barry; Quan-Haase, Anabel; Boase, Jeffrey; Chen, Wenhong; Hampton, Keith; de Diaz, Isabel Isla. 2003. The Social Affordances of the Internet for Networked Individualism. In: *Journal of Computer-Mediated Communication*, 8(3). Prieiga internetu: <http://jcmc.indiana.edu/vol8/issue3/wellman.html> [žiūrėta 2013 09 23].
- Wenger, Etienne. 1998. *Communities of Practice. Learning, Meaning and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wenger, Étienne; McDermott, Richard; Snyder, William M. 2002. *Cultivating Communities of Practice*. Boston: Harvard Business School Press.
- Willson, Michele A. 2006. *Technically Together: Rethinking Community within Techno-Society*. New York: Peter Lang.
- Wilson, Samuel M.; Peterson, Leighton C. 2002. The Anthropology of Online Communities. In: *Annual Review of Anthropology*, Vol. 31, p. 449–467.

The Transformations of the Contemporary Notion of Community

Summary

Key words: community, personal communication, mass communication, virtual social networks, personal community, narcissism, networked publicity

Probably no one questions nowadays that virtual space can become an alternative “place” in the modern world where various forms of communal activities rise and are supported. But there remain doubts as to whether this “networked” communality can be grasped and considered by analogy with the communal spirit in the traditional sense, which bases itself on direct interpersonal relationships and is territorially defined, with community members sharing a common cultural heritage.

There are those who argue that digitized local social networks can properly serve for the sake of maintaining already existing community identities: by enriching direct contacts of community members with virtual communication experience, the community feels more focused and in solidarity. On the other side, there are those who believe that ephemeral virtual communication environment poses significant obstacles to build and maintain the spirit of confidence and mutual trust among people, which is the basis for the formation of any community. It is exactly the lack of trust which is recognized as the major reason for the decreasing spirit of traditional community. Special attention is drawn to the fact that the increasing numbers of narcissistic

personalities use social networks to maintain their *ego* fed, to expose their lives and not to sustain the communal spirit of cooperation, and these people are those who fashion the culture of online communication.

So how the social networks that are setting up in cyberspace should be treated: a new form of communal life, more responsive for the challenges of modern world, or rather a networked publics, certain platform for masspersonal communication? One cannot deny the fact that social networking platforms are used by many people for sharing relevant information with those living in the neighborhood or for maintaining close relationships with family members and friends, which means that there are some apparent expressions of communal spirit in these networks. However, it is necessary to take into account the research data that show it is not the Internet that encourages people to organize themselves into communities but the contrary: people actively involved in the life of traditional communities and happy about it are more inclined to use the Internet for communication with other members of the communities. In order for a virtual community to last, consistent involvement of community members is required certain interest and motivation that spring of values and aspirations of people gathering in the virtual space. Without them, these gatherings will be short-lived, and communication – superficial. It is therefore important that neither Internet users nor social observers overestimate the potential of community in cyberspace.